

Obsah

ÚVOD	2
ROZHLAS VE SVĚTĚ	
Zdeněk Bouček: Prix Italia 2002	3
Edwin Brys: Melománie. O rysech hudby	7
ROZHLASOVÁ HISTORIE	
Bohuslava Kolářová: Jak jsme psali rozhlasovou historii... ..	9
Věra Šťovíčková: O Milanu Weinerovi, populárních písničkářích s telefonem a redakci mezinárodního života	12
Rostislav Běhal: Doplněk k životopisným údajům dr. B. Horáka	16
Jiří Hraše: Jmenoval se František	17
Jiří Hraše: První předtočená reportáž	17
ROZHLASOVÁ TEORIE A PRAXE	
Jaroslav Bartošek: Typy zpráv v žurnalistice	18
Jaroslav Bartošek: Vlastní jména v masmediálním zpravodajství	21
Rudolf Matys: Laudatio k ocenění Martina Hilského	25
Jiří Vejvoda: Produkční centrum jako nadstaniční projekt	26
ANKETA	
...další až po písničce...	
Rostislav Běhal	27
Jiří Hraše	29
M. Antošová	31
Jan Fuchs	31
Jan Halas	31
Robert Tamchyna	32
Jiří Grygar	33
Jiří Ješ	33
ROZHLASOVÁ TECHNIKA	
Jiří Truneček: Digitalizace archivu Českého rozhlasu	34
DOKUMENTY	
Ze zápisu I. pracovní porady režisérů čs. rozhlasu v Praze (1938)	
Jaroslav Hurt: Od divadelní režie k rozhlasové režii	36
Václav Somer: Od textové předlohy k režijní knize	37
Josef Bezdíček: Divadelní herec a rozhlasový herec	38
Bibliografie	
Petr Pavlovský: Texty o rozhlase a fonografii 1996–2003	41
Jaroslav Bartošek: Výběrová bibliografie k tématu Mluva v médiích	43
PŘÍLOHA	
Přehled rozhlasové literatury ve fondu Knihovny Českého rozhlasu (Praha)	44
DO ČÍSLA PŘISPĚLI	53

Úvodem

Určitě pozorujeme už delší dobu totéž. A sice stále jednodušší a chudší pořádky v oblasti žurnalistické teorie. V horším případě vůbec nejsou. Někdo říká, že je to rezignace strukturovaného myšlení a ústupek letité zaoceánské pragmatičnosti, která při sebevětší snaze nemůže nahradit poctivou vědu. Jiný oponuje: je dnes vůbec myslitelné vědecké zkoumání mediální tvorby? Máme vědce, schopné reflektovat současné poměry s patřičným nadhledem, bez předsudků a svázanosti s lobbystickými skupinami? Domnívám se, že oba tyto názory, byť legitimní, netřeba štvát proti sobě, natož zveličovat. Rybník současné české žurnalistiky je zatím příliš mělký a přesycený žouželí. Za těchto poměrů bychom měli vyznávat alespoň dva atributy: umět řemeslo a dodržovat etické a mravní zásady. Tento sborník pro zvědavé mediální pracovníky přidává ještě další užitečná vybavení: pohled do zpětného zrcátka historie, zkušenosti ze zahraničí, analytické reflexe dílčích podoborů atd. Především však zdůrazníme novinku – anketu rozhlasových pracovníků na kontroverzní téma. Novinku vymyslel Jiří Hraše – budiž mu za to dík. Oslovili jsme široký okruh kolegů, odpovědi zatím přišlo málo. Chybí názory lidí, kteří o způsobu nakládání s tématem dennodenně rozhodují. Příčiny jsou v etice nebo v řemesle?

A teď už zcela konkrétně k obsahu. Poněkud blíže vám představíme Prix Italia 2002, zejména její současnost a směřování. Šéf belgického školícího střediska Erwin Brys předvede, jak se u nich pracuje ve slovesných pořadech s hudbou. Blok z rozhlasové historie ještě těží z osmdesátého jubilea a mimo jiné přiblíží osobním pohledem Bohuslavy Kolářové, jak vznikala rozsáhlá publikace k tomuto výročí, publikuje přepis vzpomínání Věry Štovičkové-Heroldové na Milana Weinera, na populární Písničky s telefonem, na kolegy z redakce mezinárodního života a na poměry kolem „pražského jara“ v šedesátých letech v naší republice i ve světě, které natočil Jan Fuchs.

V oddílu rozhlasové teorie vítáme nové autory – Jaroslava Bartoška s užitečnými poznámkami k rozhlasovému zpravodajství, Jiřího Vejvodu představujícího nově vzniklé produkční centrum jako nadstaniční projekt a Rudolfa Matyse s laudatiem k ocenění Martina Hilského. Anketa na téma **...další až po písničce...** bezesporu vzbudí celou škálu ohlasů. Upozorňuji ještě na článek o digitalizaci archivu Českého rozhlasu a na **přehled rozhlasové literatury ve fondu knihovny Českého rozhlasu** v Praze. Dokumenty mají tentokrát podobu všehochuti, každý by si měl vybrat. Ať vám nové číslo rozhlasové revue poslouží při vzdělání i ve chvílích odpočinku.

Zdeněk Bouček

ROZHLAS VE SVĚTĚ

PhDr. Zdeněk Bouček

PRIX ITALIA 2002

Pro rozhlasového pracovníka zejména z uměleckých a publicistických složek znamenají tato dvě slova přeslavnou soutěž organizovanou na nejvyšší světové úrovni. Je líchtivé, že i my jsme se v šedesátých letech zapsali mezi její vítěze. Mnoho se toho u nás o ní neví, proto jsem se rozhodl představit ji poněkud blíže. Využil jsem k tomu oficiální materiály PRIX ITALIA, zprávy z bulletinů a také osobní zkušenosti.

54. ročník Prix Italia 2002 (14.–21. září Palermo – Agrigento) ve statistice

Soutěž: Přihlášeno bylo 216 programů z 45 zemí 5 kontinentů. Z toho 79 rozhlasových pořadů, 105 TV pořadů a 32 webové stránky.

Zvláštní ceny: Spisovatel Vincenzo Cerami předsedal porotě, udělující Prix Italia/ Granarolo na téma „Komunikace pro život“ pro TV pořady pojednávající o situacích ve stavu nouze.

Zahajovací ceremoniál a koncert symfonického orchestru RAI v Údolí chrámů v Agrigentu, pod patronací Jacquese Dioufa, generálního ředitele FAO, organizace OSN pro světovou výživu, byl vysílán na RaiDue a moderovala jej Paola Saluzzi.

Přidružené události: V předpremiéře se představily tři pořady italské televize se všemi jejich hvězdami: Padri (RaiUno), Tutti i Sogni del mondo (RaiDue), Report-Operazione Ponte (RaiTre), Sciascia racconta Sciascia (Rai Educational).

Bylo jmenováno 10 porot, v nichž práce posuzovalo 70 porotců na 84 zasedáních.

PI sledovalo 110 italských a zahraničních žurnalistů. Celkem se na festivalu sešli 772 delegáti, pozorovatelé, účastníci tvůrčích dílen a osobnosti ze světa politiky a umění.

Uskutečnily se **tvůrčí dílny** a setkání na tato témata:

- Opera mezi filmem a televizí
- NATPE DEN (neobvyklá příležitost pro špičky profesionálních elektronických médií z Ameriky a Evropy diskutovat o budoucnosti televize)
- Ground zero o rok později. Meditace prostřednictvím knih (Rai/Eri)
- Den rozhlasu. Kreativita a technologie. „Vědomí místa“ v dramatu
- Může být kvalita televizního programu kvantifikována?
- Nové obzory digitálních archivů
- „Žhavé“ problémy provázející copyright v různých médiích
- Co to znamená ve státech severní Evropy kvalitní televize?

25 hlavních řečníků tvořili žurnalisté, univerzitní profesori, evropští a američtí režiséři a mezinárodně uznávaní spisovatelé.

Proběhlo pět jednání vrcholných orgánů EBU/UER.

Závěrečný ceremoniál udílení cen se uskutečnil v rámci velké televizní Prix Italia show.

K této příležitosti byly vydány tři knihy: Programové vstupy, Programové plánování a Zvláštní ceny Granarolo a Cardine.

Denní zpravodajství šířila TV stanice RaiTre a nepřetržitě o festivalu informovala rozhlasová stanice RAI News 24.

Na televideu vycházel multimediální bulletin (RAI's teletext service) a byl vydáván také tištěný bulletin a desítky tiskových zpráv.

Celkem bylo rozesláno na 100 000 pozvánek a informací osobnostem, pro něž Prix Italia stojí v popředí zájmu.

Festival disponuje 56 stálými a dočasně najímanými zaměstnanci. V dalších oborech bylo využito na 510 spolupracovníků včetně tiskařů, techniků, režisérů a kompletních posádek vysílajících ve třech sítích RAI, šéfů, vrátných, asistentů scény, nočních hlídačů, elektrikářů, osvětlovačů, překladatelů, hostesek, agentů, hudebníků, zpěváků, řidičů, kadeřnic, maskérek apod.

Prix Italia v kostce

Prix Italia je nejstarší a největší rozhlasovou, televizní a webovou mezinárodní soutěží. Svým rozsahem a významem je jediná na světě. Uděluje ceny za kvalitní tvorbu v oblasti dramatu (původní hry + seriály), dokumentu (kulturní dokumenty a publicistické dokumenty typu především typu feature), televizní kategorii „performing arts“ (hudební, divadelní, pohybově výtvarné a jiné nejrůzněji kombinované druhy reprodukčního umění od seriálních objevných experimentů až po happeningy – pozn. bz) a rozhlasové kategorii „music“ (hudební pořady + kompozice pro radiofonní využití).

Soutěž uspořádala italská rozhlasová a televizní organizace RAI poprvé na Capri roku 1949. V roce 2003 se uskutečnil její už 55. ročník v Catanii. Soutěžní festival hostila všechna nejdůležitější italská města a tato skutečnost přispěla k jeho mimořádné mezinárodní prestiži.

Prix Italia je spojena se jmény mnoha spisovatelů, scénáristů, režisérů a producentů, kteří vytvářeli mezinárodní mediální dějiny. Svými původními rozhlasovými či televizními díly tu byli zastoupeni autoři Jean Anouilh, Riccardo Bacchelli, Heinrich Böll, Bertolt Brecht, Italo Calvino, Jean Cocteau, Eduardo De Filippo, Marguerite Durasová, Friedrich Dürrenmat, Umberto Eco, Max Frisch, John Osborne, Alain Robbe-Grillet, Françoise Saganová, režiséři David Attenborough, Ermanno Olmi, Sidney Pollack, Francesco Rossi, Roberto Rossellini, John Schlesinger, Andrzej Wajda a Krzysztof Zanussi. Mezi vítězi pak čteme jména Samuel Beckett, Ingmar Bergman, Peter Brook, René Clair, Federico Fellini, Werner Herzog, Peter Greenaway, Eugene Ionesco, Ken Loach, Harold Pinter, Dylan Thomas aj.

Partnery Prix Italia a stálými členy je 75 veřejnoprávních i privátních rozhlasových a televizních společností, reprezentujících více než 60 zemí pěti kontinentů. Do soutěže mohou zaslat pořad pouze členové Prix Italia.

Organizace soutěže a proces rozhodování je unikátní ve srovnání s jinými obdobnými mezinárodními soutěžemi a festivaly. Delegáti členských organizací se scházejí dvakrát do roka na všeobecném shromáždění, aby přijímali strategická rozhodnutí a volili prezidenta (v období přelomu století jím byl James Graham, představitel nej-

větší britské komerční síť ITV). RAI nominuje jako šéfa vrcholné exekutivy generálního sekretáře; nyní je jím prof. Carlo Sartori.

Soutěžní festival se pořádá rok co rok vždy v druhé polovině září a je doprovázen řadou význačných kulturních událostí a představení. Stovky vysoce erudovaných zástupců elektronických médií z celého světa tvoří režiséři, producenti, scénáristé atd. a také velké množství italských a zahraničních novinářů.

RAI zajišťuje širokou informovanost o soutěži v rozhlasovém a televizním vysílání a vydává tiskové bulletiny. Tradiční zahajovací koncert národního symfonického orchestru RAI se živě přenáší, stejně jako závěrečná ceremonie, provádějící udílení cen.

Prix Italia věnuje obzvláštní pozornost regionu, v němž se koná, všemožně propaguje všechny akce a poskytuje úplné informace jak široké veřejnosti, tak užším skupinám odborníků.

Během soutěžního festivalu RAI uvádí v místních kinech předpremiéru tří pořadů, které uvádějí jejich protagonisté, schopní odpovídat na dotazy z publika. Zároveň s tím ředitelé tří kanálů RAI představují italským a zahraničním novinářům programové novinky a zaměření nadcházející sezony.

Každou soutěžní porotu tvoří přibližně deset delegátů z členských zemí. Složení poroty se díky rotujícímu systému stále mění a tak je zabráněno tomu, aby se některá z porot sešla ve stejném složení. Instituce jako Český rozhlas během čtyřletého cyklu deleguje svého zástupce do hudební poroty (v témže roce nemůže soutěžit s pořadem v hudební kategorii), o rok později do dramatu a pak do dokumentu. Čtvrtý rok je tzv. sabatical a účast v porotách se vynechává. Poroty i hosté mají k ruce scénáře, kde na levé straně je text v originálním jazyce a napravo je zrcadlový překlad do angličtiny, případně do francouzštiny. Hosté mohou soutěžní pořady sledovat buď při společném poslechu, nebo separátně v kabinkách. Poroty se scházejí v místnostech oddělených od veřejných prostor a jejich jednání je neveřejné.

Ze zprávy rozhlasové hudební poroty

1. Pořady se často vyznačovaly nejasností, do které ze dvou oddílů – hudební pořad či hudební tvorba pro rozhlas – vlastně patří. Zejména v oddíle rozhlasových kompozic se vyskytovaly práce, delegované sem bez zvláštního zřetele k postavení rozhlasu jako média. Často byla porota konfrontována s díly, působícími pouze jako jedna ze součástí rozhlasového pořadu. Organizátoři by měli ve statutu více zdůrazňovat vyvážení vztahu mezi přihlášeným dílem a jeho radiofonickou funkcí.
2. Převládající charakter přihlášených pořadů je koncertovní, často napovídající, že dílo nemá být bráno vážně. Někteří členové poroty si při poslechu připomněli převládající styly 70. a 80. let, ovšem autoři se nerozpakovali vrátet se i do 60. let.
3. Obecná úroveň doprovodných dokumentů je slabá (s výjimkou zásilek ze Slovinska a Itálie).
4. Nesouhlasí časové údaje, mnohdy chybí francouzské překlady, rozmístění původního textu a překladu bývá nepraktické. Některá díla jsou zbytečně natahována a byla by účinnější v kratší verzi.
5. Předseda poroty by rád informoval rozhlasové stanice, že hlasy ptáček, velryb a zvuky vody by nadále neměly být považovány za fundamentální radiofonické zdroje.
6. Porota doporučuje využít metodu přímého překladu, a to v případech, kdy se hodnocení účastní delegáti, odkázání na znalost jen angličtiny či francouzštiny.
7. Porota by uvítala technickou standardizaci (ID, jednotné úrovně, stopáže atd.) a doporučuje využít CD jako soutěžní médium.

8. Porota se domnívá, že inovace a rozhlasová kreativita souvisí s krácením rozpočtů a s nedostatkem porozumění rozhlasového managementu v tom smyslu, že rozhlasová produkce potřebuje vhodné podmínky jak finanční, tak umělecké, a to nejen v podobě podpory, nýbrž jako otevírání nových tvůrčích cest mladých tvůrců, scénáristů, výkonných umělců a režisérů.

Pořady, které se dostaly do užšího finále (SHORT LIST) a vítězné snímky; tyto pořady jsou podtrženy.

Radio music – HUDEBNÍ POŘAD:

Dots on the landscape ABC Austrálie
Pořad představující současnou australskou hudbu v celé její šíři.

Voicejazz RTE Irsko
Zvláštní metoda prezentace průvodního slova v podobě informací a anekdot. Slovo a hudba.

Between the ears: A Parisian in Paradise BBC VB
Hudební pořad s napětím a v rytmu, s doprovodnou hudbou v tak vysoké kvalitě, že by mohl konkurovat i hudebním kompozicím.

Radio music – KOMPONOVANÁ HUDBA:

Ilinx YLE Finsko
Zvukovou stránkou bohatý portrét Ference Liszta může být považován za radiofonickou hudební či dramatickou kompozici. Působivé zejména ve vokální sekci.

Buffa Opera RAI Itálie
Směsice hudby sedmdesátých let – Bernstein, Zappa, Sondheim a Weill (interpretace Instabile Orchestra). Jednořící fazonu stříhnuv hudební alchymista, skladatel Francesconi. Mimořádně krásně nahráno. Rozhlasová postprodukce.

A tree's nightmare SBC-RTS Srbsko
Svěží, mladý, hravý a současný příspěvek invokuje znalost klasické komorní hudby v kombinaci s parametry dnešní mladé kultury.

Aby se zamezilo ovlivňování porotců, bývají jejich místnosti velmi vzdáleny od prostor pro ostatní hosty. Tato opatření však nejsou nutná, neboť porotci dodržují uznávané pravidlo nevést debaty na téma soutěžních pořadů s ostatními hosty a kolegy, a navíc se jejich jednání zpravidla protahuje do pozdních hodin, kdy už zbývá čas jen na spánek. Lobbvání tu tedy nehrozí. Větším nebezpečím pro spravedlivé hodnocení bývá profesionální nevyrovnanost porotců podle vyspělosti daného rozhlasu. Např. kolegové ze zemí, kde se nepěstuje druh velkého uměleckého feature, těžko pochopí jemné autorské finesy a režijní kouzla. Tento nedostatek však nikdy neohrozil objektivitu výsledného názoru.

Ze zprávy poroty rozhlasového dramatu

Situace rozhlasových her je všude ve světě stejná. Je to forma, spojující vše nejlepší – a někdy také vše nejhorší – z literatury, divadla, filmu, hudby a zvukového designu. Třebaže v mnoha zemích je rozhlas nejméně oceňovaným médiem, může také být – je-li dobře prováděn – jednou z nejvíce inovačních, provokujících a akceptabilních uměleckých forem. Může nás, posluchače, přímo oslovovat. Má schopnost inspirovat, provokovat, vzrušovat, bavit, a – stejně jako populární reklama na věhlasné pivo – může zasáhnout větší část příjemců, než jak se to daří médiím, která o to velmi bojují.

Nejlepší hry tohoto ročníku Prix Italia toto demonstrují. Paušálně jury pocítovala, že kvalita prací, které tento rok vyslechla, nepřevyšuje obvyklý průměr, ale vyskytlo se dost rozdílů v estetickém, etickém, národnostním, historickém, aktuálně společenském, hudebním, technickém a sociologickém směřování předvést tvárnou přízpůsobí-

vost rozhlasového dramatu v 21. století. Některé hry byly úspěšné, jiné nikoli, ale obecně jsme pociťovali stálou přítomnost kulturního zrcadla, nastaveného současnou světu v jeho bohaté celistvosti.

Shledali jsme jako chvályhodný přístup redefinovat povahu rozhlasového dramatu... V některých případech se navracelo tradiční vyprávění (což se vždy nesetkalo s úspěchem). Vyskytla se také multiplicita různých dramatických proudů – seriály, série, původní hry, dramatizace, adaptace jevištního představení – vše v různých délkách a stylech. Díky tomu (a díky Prix Italia 2002) je drama schopné demonstrovat bohaté melodie různých jazyků a kultur – a velmi silně jsme si uvědomovali, že toto je umělecká forma, vyžadující protekci a posilu.

Musíme se zmínit o několika kritických bodech. Porota kritizovala některé způsoby psaní a herecké interpretace, a to takové psaní, které zjednodušuje a didaktizuje, a hraní, které karikuje a neodpovídá pravdě. Herci a režiséři potřebují mikrofon jako partnera a ne jako pouhého převaděče. V některých případech dobrou realizaci zruinoval mělký scénář nebo dobré scénáře utrpěly příliš emočním hereckým výkonem. Také se vyskytly hry příliš okázalé, snobské; styl umění pro umění není dobrým východiskem pro drama. Nicméně bylo příjemné sledovat, jak některé produkce posluchače přímo pohlcovaly reflexí současných starostí a aktuálních sporných bodů.

Radio drama – PŮVODNÍ HRY

Brick

HRT Chorvatsko

Sága rodiny Filipa Sovagoviče – podle autora obraz chorvatského života spředeného ze vzduchu a mlhy na počátku devadesátých let 19. století.

Albatrosses over Flemingsberg

SVT Švédsko

Příběh krize lidí středních let ze železničního prostředí. Podstatná role je přisouzena rovnováze a důvěře.

I, Zeeland girl

NOS/ Nizozemí

Zvukem bohatě kolorovaný rozhlasový monolog dívky, hledající osobní uspokojení. Příběh je reálný a zároveň metaforický, s prvky černého humoru.

Radio drama ADAPTACE

Aura

NHK Japonsko

Tradičně pojaté dílo s všeznalým vypravěčem konfrontuje dvě kultury – japonskou a mexickou.

The Golden Ass

HRT Chorvatsko

Dramatizace Apuleiusovy humorné novely v mimořádně vypjatém hereckém a režijním provedení.

Norway today

ARD Německo

Impresivně provedená adaptace moderní divadelní hry, oslovující mladou generaci.

Vlastní způsob jednání poroty přibližuje ve svém vystoupení předsedkyně poroty dokumentu Lorelei Harrisová z Irska. Z jejich slov vysvitá rozdíl mezi naším pojetím dokumentu a pojetím západním, více se opírajícím o tradici feature z pomezí publicistiky a umění. Pozornost, věnovaná dramaturgickému rozvoji dokumentu, je tam na rozdíl od nás zcela na místě, neboť jejich pořady bývají až hodinové, a udržet posluchačovu pozornost na tak velké časové ploše vyžaduje perfektní stavbu.

Ze zprávy poroty rozhlasového dokumentu

Vyslechli jsme třetinu každého soutěžního pořadu a v souladu s profesionálními kritérii jsme detailně diskutovali o každé práci. Pak jsme sestavili tzv. long list osmi nejlepších pořadů (po čtyřech z každého oddílu), a tyto pořady jsme vyslechli až do konce. Nato jsme vytvořili tzv. short list, obsahující už jen tři nejspěšnější pořady z oddílů.

Vracíme-li se nyní k soutěžním pracím už s jistým odstupem, přiznáváme, že jsme s nimi strávili velmi zajímavý a různorodý týden. Slyšeli jsme pořady o národních politických dominantách s hlubokými a temnými rezo-

nancemi, nikdy předtím nepublikovanými v rozhlasovém médiu. Poznali jsme programové tvůrce, usilující o to dát slyšet hlasům z temných koutů jejich společnosti a nekompromisně osvětlit takové sociální jevy, jako jsou homofobie, dětská prostituce, kulturní dislokace a osamocení a celá obrovská aréna mnohoznačnosti, tkvící v současné politické morálce. Seznámili jsme se s pořady o básnících a poezii i o rozmanitostech lásky a lidského srdce. Neměli jsme mnoho příležitostí zasmát se, a tak jsme sledovali reflexe nejrůznějších států světa, bezchybně provedené tvůrci, jimž jsme museli dát absolutorium pro jejich odvahu a čestnost, s jakou vykonávali svoji práci.

Byly chvíle, kdy byla porota zklamána obecným standardem pořadů. Zatímco se jako obvykle budovale uznání důležitosti subjektů, tvůrci chybovali ve vytváření technického a dramaturgického standardu, který se předpokládá na takové soutěži, jako je Prix Italia. Opětovně jsme se setkávali s případy špatného natáčení, indiferentní editací, nevhodnými montážními postupy a především s chudíčkým dramaturgickým rozvíjením. Porota každodenně pociťovala poslední jmenovaný nedostatek silně, u vědomí, že základem každého dokumentu je rozvíjení tématu, příběh. To vše může být vyléčitelné špetkou starostlivosti a pozornosti k detailu, zastoupeném v každé tvorbě dobrého rozhlasového pořadu. Jelikož je naším úkolem zastávat čestné místo v rozhlasové produkci, žádáme všechny organizace, delegující pořady do soutěže Prix Italia, aby podle toho v budoucnu lépe vybíraly své reprezentační pořady. Těž bychom rádi požádali Prix Italia o upřesnění pravidel užití oficiálních jazyků. Jury s anglofonní převahou měla dobrou vůli tuto lingvistickou jednoznačnost překonat. Texty byly v angličtině a francouzštině. Diskuse vedená v angličtině byla problémem pro člena poroty, hovořícího francouzsky.

Radio documentary – KULTURNÍ ODDÍL

There is in the soul a desire for not thinking

ÖRF Rakousko

Návštěva míst, kde po své narkomanské periodě tvořil americký spisovatel rakouského původu Raymond Carver.

The widow

PR Polsko

Portrét vdovy po slavném polském herci, představiteli pana Wolodyowského, využívá pouze vdivin hlas a archivní záběry a je svědectvím o celém tehdejší uměleckém období.

Opening a heart

SR Švédsko

Atraktivním objektem je soudobá operace srdce, pacient a hlavní hrdina – sympatický švédský chirurg.

Radio documentary – ŽURNALISTICKÝ ODDÍL:

The infidel poet

DR Dánsko

Posmrtná výprava proti proudu života imigranta, který se stal Dánem, ale neztratil iránskou identitu.

The roots of homophobia

BBC Velká Británie

Reportér Rikki, sám gay, hledá kořeny nenávisti vůči homosexuálům ve své zemi i na Jamaice.

Witness to an execution

PR USA

Strohá fakta a věcné výpovědi o posledních chvílích k smrti odsouzených vězňů v texaské věznici.

Ze zprávy poroty kategorie web

Porota posoudila 31 webových stránek z 16 zemí čtyř kontinentů. Byly stanoveny tři kategorie: obsahové zaměření na náboženství a etiku (sedm stránek) – mediální křídlení (15 stránek) – digitální komunikace (devět stránek).

Prvním jejím úkolem bylo projednat a odsouhlasit soubor obecných kritérií tak, aby závazně platila pro posuzování všech stránek. Kritéria byla takto sumarizována: navigace a způsob používání – technický design / dokonalost a dovednost – estetický design – užití různých me-

diálních zdrojů – podpůrnost a souvztažnost v poměru ke konvenčním médiím – inovace – hloubka a šíře obsahu.

Dále byla diskutována a stanovena zvláštní kritéria pro všechny tři kategorie.

Obsahové zaměření na náboženství a etiku

Nejdůležitějším doplňkovým kritériem byl vztah mezi obsahem a subjektem soutěžní práce. Porota brala zřetel na to, jak každá webová stránka – objasňující náboženské a etické otázky nestranným způsobem – byla uživatelem vedena k vzdělávání a objasňování bez využívání prvků výuky a polemiky.

Short list zahrnul tyto stránky:

Kontrolní bod – Palestinsko-izraelský diář (SWR 2, Německo)

Multimediální encyklopedie filozofických věd (RAI, Itálie)

Náboženství a etika (BBC, Velká Británie)

Mediální křížení

Klíčovým přídatným kritériem při posuzování tu byl způsob, jakým se webové stránky vypořádávají s růzností formátů digitálních médií, aby zvýraznily a rozšířily nabídky tradičních médií – rozhlasu a televize. Důraz byl kladen na stránky, vedené snahou uplatnit jedinečné webové schopnosti a využívat je, rozvíjet a přivádět je do interakce s tématy, majícími vazbu na příbuzné tradiční mediální programy.

Short list obsahoval stránky:

Bělehrad 2001 (CBC Radio 3, Kanada)

Boogie (DR TV, Dánsko)

Eigorian (NHK, Japonsko)

Digitální komunikace

Primárním přídatným kritériem této kategorie byla estetická a technologická inovace.

Short list ocenil následující stránky:

Psaní vzhůru nohama (Arte TV, Francie)

Krize (NPS, Nizozemí)

Malování počasí (BBC 4, Velká Británie)

WEBOVÉ STRÁNKY

Specific Content **NÁBOŽENSTVÍ A ETIKA**

Checkpoint / Palestinian-Israeli Diates

ARD Německo

Multi-Media Encyklopaedia of the Philosophical

RAI Itálie

BBCi Religion and Ethic

BBC Velká Británie

CROSS MEDIA

Belgrade 2001: Back From the Brink

CBC/SRC Kanada

Boogie

DR Dánsko

Eigorian

NHK Japonsko

DIGITAL COMMUNICATION

Ecriture Sens dessus dessous

ARTE Francie

Cisis

NOS Nizozemí

Painting The Weather

BBC Velká Británie

Standard – i mimořádné výkony

Standard v kvalitě a excelentní špičkové výsledky – tak si představuje současnou roli Prix Italia generální sekretář Carlo Sartori. Zdá se, že v posledních letech se festival pohyboval v zajetých kolejích a podlehl iluzi samospádného věčného úspěchu. Polevilo vzrušení tvůrčích debat a nečekaných střetů bohatě strukturovaných osobností. S počátkem nového století začal proces jeho radikální obnovy. Pro široké mezinárodní auditorium by se měl tento soutěžní festival opět stát základním referenčním místem a měřítkem kvality, sloužícím jak pro reflexi samotným tvůrcům, tak pro trh nejlepších rozhlasových a televizních prací. Význačné velké osobnosti – režiséři,

produční, spisovatelé – mu to v uplynulém půlstoletí umožňovaly a jejich věhlas vytvářel i pověst festivalu jako „vynikajícího mozku“.

Prix Italia se nemíní vzdát role být shromaždištěm rozhlasových a televizních tvůrců a zároveň trhem nových programů a inovačních nápadů. I nadále miní svolávat k pracovním diskusím mediální výkonné pracovníky a vytvářet podmínky pro výměnu názorů podobně, jak tomu bývalo kdysi při setkání profesionálů; tento směr by měl silnit.

K mezinárodnímu porovnávání standardu kvality a k vytváření nového standardu jsou určeny hlavně tvůrčí dílny, soustřeďující rozhlasové pracovníky i vědce a pedagogy ze škol. Provokativní témata nebudou ignorovat ani důležité teoretické a metodologické premisy. V roce 2002 bylo jejich úkolem zkoumat odlišnost už zmíněných dvou v podstatě rozporných cílů – kvalitou (ve smyslu charakteristiky produkčního procesu) a výjimečností (ve smyslu výsledku kreativních uměleckých snah, které nemohou být ani přesně definovány ani standardizovány). Prix Italia by ráda mnohem více spolupracovala se Světovou rozhlasovou a televizní radou (WTTVC), nevládní organizací založenou před deseti lety v Kanadě na posílení veřejné vysílací služby v novém televizním věku. Totéž platí o spolupráci s americkou národní asociací programových televizních exekutiv NATPE, která už po léta organizuje největší světový trh, na němž participuje na 15 tisíc profesionálních médií. Prix Italia se cítí oprávněna dovést na tento trh stanice z Evropy a zbytku světa, prosazovat své typické žánry – drama, dokumentaristiku a performing arts a posilovat sblížení telekomunikací, internetu, rozhlasu a televize. Jinými slovy přizpůsobit tento trh kvalitě a budoucnosti.

Vedle dalších vzletných prohlášení, jako je například obhajoba nejkreativnějších a nejzřetelnějších tradic a předsevzetí stát se katalyzátorem konkrétních iniciativ, usměrňující silou stabilizující standard kvality jak ve veřejnoprávních, tak soukromých institucích jsou součástí dnešního kodexu Prix Italia i pragmatická konstatování mj. toho, že pro RAI tento festival nikdy nebyl a pouhým hezkým ornamentem, ale je pocíťován jako kruciální nástroj umožňující hodnocení sebe sama v porovnání se s ostatními s využitím parametrů a metod zvyšujících se kvality a následováním produkčních a programových strategií. „Jestli Prix Italia posiluje toto povědomí, může dále sloužit užitečnému cíli“ – konstatuje na závěr své stati generální sekretář Carlo Goldoni v září roku 2002.

OSTATNÍ VÝSLEDKY

TV drama – HRY A MINISÉRIE

Sunday

BBC 4 Velká Británie

Jimmy McGovern: Neděle. Režie Charles McDougall

Solitude

CTV Česká republika

Jiří Bednář: Samota. Režie Jaroslav Brabec

The Enclave (minisérie)

NOS Nizozemí

Alma Popeyus, Hein Schütz: Enkláva. Režie Willem van de Sande Bakhuyzen

TV drama – SÉRIE A SERIÁLY

Juulias' truth part two

YLE Finsko

Jukka-Pekka Siili: Juliina pravda. Režie autor

Death is far away

RTVSLO Slovinsko

Jan a Igor Cvitkovič: Smrt je daleko. Režie Jan Cvitkovič

The Jury

ITV Velká Británie

Peter Morgan: Porota. Režie Peter Travis

TV documentaries **KULTURNÍ ODDÍL**

The Valo Man

DR Dánsko

Citlivě a s respektem zobrazený svět artistických osob a lidí, kteří jim pomáhají.

Absolut Warhola ZDF Německo
Humorně a nezvykle pojatý dokument o každodenním životě východoevropské vesnice.

A Certain Death NHK Japonsko
Příklad, jak vědecké výzkumy se mohou vymknout humanitním zájmům, když se dostanou k moci nekontrolovatelné síly z oboru atomové energie.

TV documentaries ŽURNALISTICKÝ ODDÍL

Murder on a Sunday Morning FR 2 Francie
Filmový příběh ze soudní síně a z vězení je důkazem, že realita je silnější než fikce.

Death of a Hero ZDF Německo
Co se skutečně stalo, když byl v časech studené války zastřelen voják NDR.

1 750 Walking Papers MBC Korea
Působivý dokument o stávce ve firmě Daewoo krátce poté, co zbankrotovala.

TV Performing Arts DOCUMENTARIES
ON MUSIC AND ARTS

Martha Alguerich, Evening Talks ARTE Francie
Výpověď o povaze úzkých „příbuzenských“ vztahů charismatické pianistky k její hudbě.

Arena: James Ellroy's Feast od Death BBC Velká Británie
Zábavný divácký pohled na sledování devadesátiminutového show.

Kurosawa CPB/PBS USA
Tvůrčovy motivace pro filmovou práci – postižení složitě strukturovaných a náročných přístupů v několika rovinách.

Čestná uznání:

The Overcoat CBC/SRC Kanada
Výtečné reflexe inspirované řemeslem choreografa a divadelníka.

Oscar Wilde's Fairy Tales RAI Itálie
Sny a představy, jimiž se život přenáší do umění.

GRANDAROLO SPECIAL PRIZE

Alison 's baby /documentary/ ZDF Německo
Portrét mimořádné ženy, filmařky, která musí vyladit svůj vztah k filmařině a k synovi.

River of Memory SABC Jižní Afrika
Lidé v koutě dvou světů: tradičního, se zažitou kulturou a s odkazy předků, a moderního, který naopak ničí přednosti světa zděděného.

The Children of Rio SABC Jižní Afrika
Srovnání života dětí z celého světa, které se narodily před deseti lety v čase summitu zeměkoule v Riu.

Edwin Brys

Melománie. O rysech hudby

Slovo, zvuk, hudba, ticho. Předpokládejme, že toto jsou čtyři klasické součásti média známého jako rozhlas. Existuje samozřejmě pokušení ve slovesných pořadech dát stejný prostor hudbě; dokonce se domníváme, ať už vědomě či nevědomky, že hudba pozdvihne půvab a přitažlivost naší práce. A není to snad tak, že my, rozhlasoví tvůrci, považujeme za hlavní a nejdůležitější svádět k poslechu naše posluchače? A není hudba tou nejpříjemnější a nejjistější cestou k povzbuzení ducha a navýšení vyjadřovací síly příběhů a výpovědí?

Jak často zní píseň Lorelei v našich pořadech a dokonce i ve zprávách... Neměli bychom proti tomu nic namítat, budeme-li mít neustále na paměti, že hudba je organická, tvárná, integrální a nedílná součást komplexu všech čtyř zmíněných složek. Nechme Lorelei dále znít, ale ať je to vždy jen ve správný čas a na správném místě. Nadto si musíme být vědomi toho, co zpívá. Vliv hudby bývá tak mocný, že jediná nota poslouží jako emocionální zvýraznění, nebo dokonce vyvolání celé atmosféry. Hudba ovšem vyžaduje rozvážné užití. Bez rozvahy totiž jen stěží dosáhneme plné kontroly nad kombinovaným efektem všech čtyř ingrediencí zvukového média a optimalizace jejich účinku.

Dokonce i bez jediného tónu je každý pořad, každý feature sám o sobě virtuální hudební kompozicí. Barva hlasu, lokální přízvuk a způsob mluvy, změny v rychlosti řeči, přídavné zvuky, rytmické proměny při dodatečných úpravách, polyfonie několika vrstev zvuku, struktura vyprávění a vývoj napětí – to jsou samy o sobě součásti kompozice, pokaždé dotvrzující, že každý feature je vlastně zvláštní a specifickou písní.

Naším mottem ať je hospodárnost. Minimum prostředků a maximum užítku se zdá být poctivým přístupem ve dvojici úspornosti a estetiky. Naší základní premisou je, že ať tak či onak, hudba by měla přispět ke zhodnocení pořadu. V následujícím textu popíšeme několik možností. Jiště nás nepřekvapí, když se budou navzájem překrývat.

Hudba jako součást vyprávění

Hudba nám umožňuje vytvořit čas odpočinku, čas, který posluchač potřebuje k zažití toho, co bylo právě řečeno a vytváří tak duševní prostor pro to, co ještě má následovat. Posledním slovům těsně před hudebním předělem je dána větší váha. Hudební přestávka může také signalizovat překlenutí dvou dějů příběhu, případně vyznačuje jakousi čáru mezi dvěma oddělenými částmi. Může také zřetelněji naznačit konec předělového času mezi dvěma díly příběhu. Zvyšuje napětí. Také může být užita k oddálení klíčového okamžiku příběhu. V tomto případě hudba hraje stejnou roli jako prázdná knižní stránka mezi dvěma kapitolami. Umožní nám na chvíli přerušit příběh. Kontrabasové pasáže v belgickém pořadu *Van Maasmechelen to Hondshoote (VRT)* oddělují různé kroky společného putování po dialektech Flander.

Hudba jako ukazatel

Hudba lokalizuje děj do určitého prostoru a času a dokonce odlišuje takové sekvence od jiných bez pronesení jediného slova. Zde působí hudba jako užitečné klíšé, rychlá identifikace, která přetrvává po dlouhou dobu. Zvuk akordeonu nás zanese do Paříže, kravské zvonce do Švýcarska, dudy do Skotska apod.

Hudba jako součást popisu

V tomto případě se hudba používá k vytváření duševních obrazů a náznaků. Identifikuje scénu a vytváří atmosféru. Obdobně plocha pozadí ve fotografickém studiu určuje náladu portrétu: frivolní = růžová, vážná = hnědá, panenská = bílá, snová = modrá, smyslná = žlutá.

Mistry tohoto umění byli klasičtí hollywoodští skladatelé. Dnes si takovou scénotvornou hudbu můžete koupit v podobě zboží „ihned k použití“ v nahrávkách ze sbírek „Hudební knihovny“. Vše je k dostání, od supermarketu až po podzemní jeskyně, od tibetského kláštera po taneční klub. Doporučuji nepoužívat okamžitě rozpoznatel-

né programní hudby slavných skladatelů – Griegovu suitu Peer Gynt, Smetanovu Vltavu, Beethovenovu Pastorální symfonii atd. Tyto skladby sice mohou vzbuzovat silné pocity, ale byly užity už tolikrát, že jsou pro další záměry nepoužitelné. Toto lze aplikovat i na filmové soundtracky – V pravé poledne, Muž a žena, My fair lady aj. Melodie je tak silně zakotvena v posluchačově paměti, že ovlivní na delší dobu jeho vlastní myšlenky a pocity. Tyto osobní souvislosti pak zablokují obrazy a představy, které chcete vyvolat.

Hudba jako charakterizující prvek

Hudba může být užita k podtržení určité osobní charakteristiky. Typickým příkladem je Prokofjevův Péta a vlk. Při extrémním užití vznikne čistá karikatura.

Hudba jako dynamická součást

Zvláště efektivní je hudba při znázornění pohybu a akce. Propůjčuje představivosti kinetickou sílu a vzbuzuje pocit pohybu v čase a prostoru. Ve zmíněném dokumentu o vlámských dialektech jsou kontrabasové pasáže překryty zvukem startujícího auta. V tomto případě auto nejede, ale je na cestě. Cestování se zhmotňuje a melodie doslova vytváří časovou dimenzi. V dokumentu o závodních holubech se vítězící pták vrací do holubníku poháněn křídly a hravou Debussyho hudbou. Rychlost, veselosť a poezie se tu pojí v jeden celek.

Hudba v roli mazníčky

Když je hudba užita jen za tímto účelem, má tendenci znít nepatřičně a levně. Často si namlouváme, že pasáž bude více akceptovatelná, když ji podložíme hudebním kobercem. Zpravidla za tím vším bývá obava, že sekvence nemůže stát na vlastních nohách a potřebuje hudební berličku. Avšak krásný obal nemůže zachránit slabý obsah.

Hudba jako kompoziční součást

Zde je to komplikovanější. Obecně vzato – jsou to mluvené fragmenty (svědectví, rozmluva, vyprávěč, spojovací text), které určují délku každé epizody. Když skládáme pořad dohromady, máme tendenci užít poselství díla jako leitmotiv. Pohlížíme tedy na hudbu jako na druh podpory či doprovodu celé struktury. Správný bývá také i jiný přístup. Široká hudební věta může být použita jako plocha pro zasazení jednotlivých epizod. Mluvené fragmenty pak bývají umístovány v bodech, naznačených hudbou. Proč volit tento postup? Dobrým důvodem by mohlo být například to, že kompletní, případně rozšířený hudební fragment nabízí téměř epickou velikost a formát celému vašemu pořadu. Dlouhá, zvolna plynoucí hudební část také nabízí vítané uvolnění mezi koncentrovanými pasážemi, plnými nervozity a napětí. Dalším stejně důležitým důvodem může být jednodušší editace a střih mluvených částí a jejich posouvání dopředu či dozadu. S hudbou se takto nedá manipulovat, koneckonců je výtvořem někoho jiného. To byl náš přístup k *De IJslandvisers*. První scéna – rozloučení s ženami, dětmi, milými, odplouvající loď a uvolněná nálada posádky. Byla použita čtyřminutová pasáž z Ravela jako plocha s vyprávěnými částmi vynořujícími se na vhodných místech plynoucí hudby.

Hudba jako emocionální zesilovač

V příběhu či svědectví jsou někdy okamžiky, kdy se slova musí podpořit, například když už je všechno známo. Totéž lze aplikovat v momentu, kdy převládnu emoce, které potřebují průchod, zažití. Také zde může hudba poskytnout řešení.

Pár praktických tipů

Čas od času se dostaneme do pokušení vpašovat do našeho pořadu písně z oblasti popu, kabaretu, baladické útvary, folk, traditional aj., protože mají něco společného s předmětem pořadu. Typickým příkladem je výběr skladby Eleanor Rigby od Beatles pro pořad o osamocených penzistech. Přitom se musíte mít na pozoru před uplatňováním beznadějně předvídatelných hudebních pasáží, které posluchači neřeknou nic nového, a navíc je tu vždy nebezpečí, že Beatles řeknou přesně totéž, co vy, jen k tomu využijí jiná slova. Další nebezpečí pramení z posluchačových myšlenek a dojmů, které si utvořil v průběhu poslechu pořadu, a které mohou být revidovány nebo narušovány písní, již posluchač zcela nerozumí. Osobně to považují za druh lehké předběžné autorské sebeobrany. Dobrý dokument o osamělých penzistech nepotřebuje podporu Beatles. Toto však není obecné pravidlo. Slyšel jsem pořady, v nichž byly užity písně tohoto druhu s ohromnou silou, tak mistrným způsobem, že stydla v žilách krev, a s tak efektivním shrnutím podstaty tématu nebo posedlostí dotyčné osoby, že mé teoretické námitky byly rozmetány na prach. V daných případech však tyto písně nebyly nikdy nadbytečné, ale zněly hlasem pozneseným, dodávaly nadhled nebo připojily cosi, co nebylo řečeno.

Úsporné zacházení s hudebními fragmenty je považováno za ctnost. Nicméně může uspět i nevybíravost a opovážlivost. V pořadu o vzdělávacích metodách jezuitů se vyskytuje zvuk třídy, odříkávající řeckou abecedu, na pozadí bouřlivé varhanní skladby od Philipa Glasse, čímž se vytváří úžasně zvláštní a nezvyklý okamžik.

Symfonické orchestry a velké ansámby nám neposkytují tak výrazné emoce, jako malá hudební uskupení. Rozhlas je zřídka shovívavý k nadměrnosti.

Pokud podložíme řeč hudebním pozadím, měli bychom čtít izorytmii. Jinými slovy tempo hudby (počet dob za minutu) by mělo být zhruba stejné jako tempo řeči. Pokud jsou tempa velmi rozdílná (např. pomalá řeč a rychlá hudba), výsledek může budít dojem křečovitosti a koktavosti a přesvědčivé takty hudby odvádějí pozornost od mluveného slova.

Hudba nemusí vždy text spojovat, může působit kontrarpunkticky. Melancholická melodie se takto může stát podporou drsnému a agresivnímu svědectví. Poslouží-li to vašemu záměru, může být hudba dokonce i jakýmsi protipohybem.

Je možné požádat skladatele, aby přímo složil hudbu pro určitý pořad. Ideální by bylo, kdybyste mu poskytli předběžný sestřih slovních a zvukových pasáží jako jasný ukazatel toho, co po něm chcete.

Clean Sweep, dokument o studentech, kteří pracují po večerech jako uklízeči v kancelářích, používá díla mladé finské kompozitky Kirska Heikkinen. Ta pozvala do studia hudební přátele, aby volně improvizovali s vysavači, čisticími stroji, kůžemi na čištění, kbelíky a jinými čisticími náčiním. Výsledkem byla zábavná a původnímu záměru vysoce odpovídající podpůrná nahrávka. Dokonce to ani nebylo drahé.

Ne každý rozhlasový tvůrce má hudební talent a znalost rozsáhlého repertoáru. Bude lepší, když se spolehne na kolegy, kteří mají tyto schopnosti a rovněž rozumí charakteru a struktuře pořadu. Během cesty ke konečnému výsledku se pak i „úplně hluchí“ tvůrci naučí přesně vysvětlit, co chtějí. A to je koneckonců to, čeho chceme dosáhnout.